

Minedrift og samfund

af Jens Dahl

Der har i debatten omkring minedrift i Grønland været en tydelig tendens til, at man har koncentreret sig om de teknisk-økologiske forhold. I denne debat har ikke mindst forureningsfaren, og de hermed forbundne følger for fangsten og fiskeriet, haft en fremtrædende plads. Endelig har udsigterne til, at eventuelle store indtægter fra minedriften vil kunne finansiere en øget grønlandsk selvbestemmelse naturligvis spillet en stor rolle.

Det har været diskuteret, hvordan mineindtægterne vil kunne anvendes til at udvikle det grønlandske samfund. Mindre fremme i debatten har derimod været *de samfundsmæssige forhold*, hvori minedriften i Grønland vil komme til at virke.

På dette sted skelnes ikke mellem minedrift og olieudvinding, da begge, set fra et samfundsmæssigt synspunkt, er af samme karakter.

Hvad er den grønlandske situation, og hvilken rolle kommer minedriften til at spille heri? Artiklen her er langt fra nogen fyldestgørende besvarelse af dette spørgsmål, men et forsøg på at frem-

lægge nogle helt fundamentale problemer og egenskaber ved minedriften.

Jeg vil hævde, at inden man kan vurdere, hvilken rolle minedrift vil komme til at spille i fremtidens Grønland, er det nødvendigt at gøre sig de grønlandske samfundsmæssige forhold helt klart. Det er i disse, minedriften skal virke. Gør man ikke dette, vil det være helt umuligt at komme med en realistisk bedømmelse af f. eks. de beskæftigelsesmæssige muligheder for den grønlandske befolkning, eller af de reelle økonomiske konsekvenser for fanger- og fiskerbefolkningen. Ligeledes vil man, ved ikke realistisk at fremlægge de mulige konsekvenser for samfundslivet i øvrigt, have forringet grønlændernes muligheder for selv at gribe aktivt ind og evt. ændre minedriftens placering i det grønlandske samfund. En sådan afklaring mener jeg ikke, at Ministeriet for Grønland har bidraget til.

Som eksempler på hvilken rolle, eller rettere mangel på samme, minedrift spiller i et samfund kunne man nævne olieudvindingens betydning i de arabiske lande. Siden oliekrisen er det nemlig

blevet hævdet, at de arabiske oliestater ikke umiddelbart har haft mulighed for at udnytte de øgede indtægter inden for deres egne lande. Disse stater kan simpelthen ikke absorbere de store indtægter — deres samfundsstrukturer er sådan indrettet, at de tilsyneladende ikke umiddelbart kan anvende de øgede indtægter til en udvikling af samfundene. Olie-landene har i lighed med Grønland været stærkt afhængige af industrivarer fra de europæiske lande. Øgede indtægter giver mulighed for øget import, men ikke umiddelbart øgede muligheder for industrialisering.

Man kan i hvert fald gå to veje for at belyse minedriften og den fremtidige situation i Grønland:

1. Hvad er minedrift (set i samfundsmæssig perspektiv)?
2. Hvilke erfaringer har vi fra andre lande og samfund?

Hvad er minedrift?

Minedrift af typen som vi f. eks. kender den fra Marmorilik, er hvad man kan kalde for ekstraktiv økonomisk virksomhed. Da netop denne betegnelse siger noget centralt om minedriftens rolle i et samfund, vil jeg, i grønlandsk sammenhæng, skitsere hvad betegnelsen dækker over.

Først og fremmest er ekstraktiv økonomisk virksomhed karakteriseret ved at den er opstået af, og eksisterer i kraft af behov som ikke er lokale. Det vil for Grønlands vedkommende sige behov som er opstået i f. eks. Danmark. Denne situation er karakteristisk for minedrift i så godt som alle U-lande, blandt hvilke

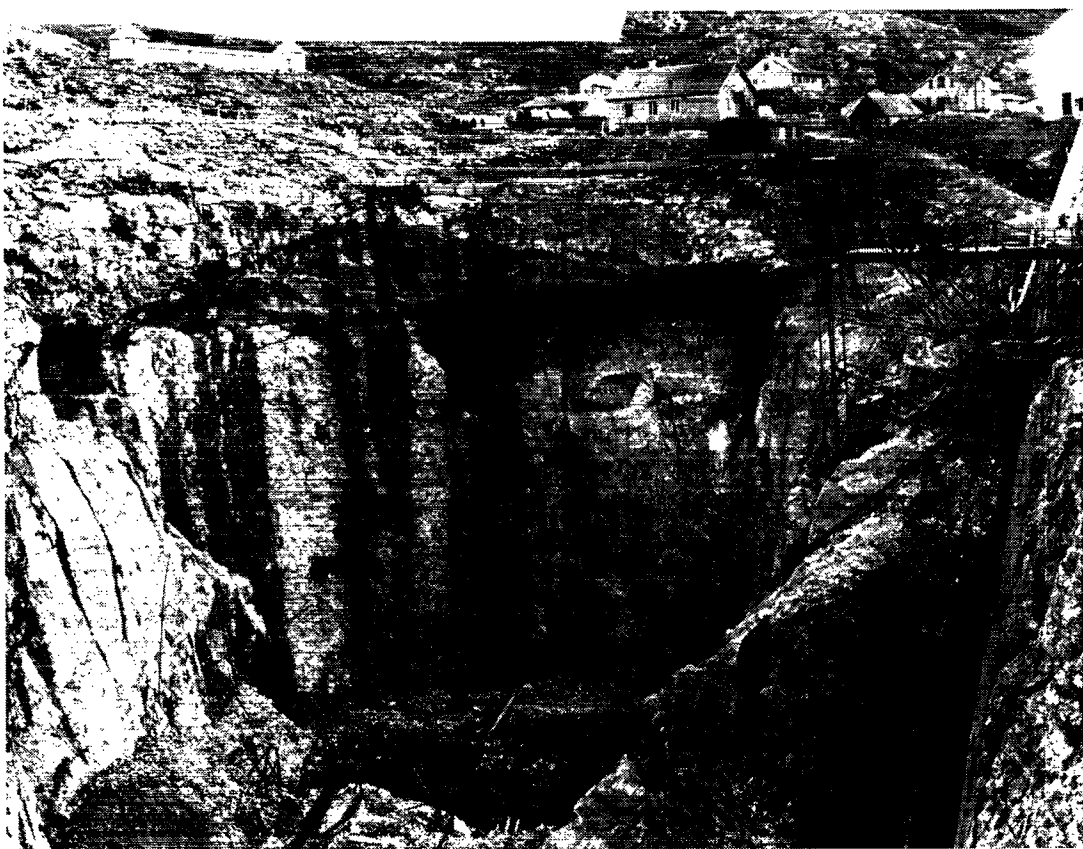
man i denne forbindelse afgjort må regne Grønland.

Netop minedrift (og herunder altså også olieboring) er ofte det typiske eksempel på ekstraktion: malmen brydes i U-landene og transporteres uforarbejdet direkte til Europa og Nordamerika, hvor metalindholdet udvindes og danner grobund for en industriel udvikling. Minedrift i denne form er altså primært baseret på en ikke-lokal økonomi.

Dette afspejler sig f. eks. i, at de samfund, i hvilke den ekstraktive minedrift foregår, ingen reel indflydelse har på, hvornår og om minedrift skal startes og standses, hvor stor produktionen skal være osv.

Man kunne nævne et andet eksempel, nemlig spørgsmålet om udnyttelsen af den grønlandske uran. Debatten omkring dette emne bølger i takt med energikrisen i Danmark og med verdensmarkedets priser på uran. Det ville være utænkeligt, om der under de nuværende forhold lå følgende spørgsmål til grund for en evt. udnyttelse af den grønlandske uran: Hvilke muligheder rummer den grønlandske uran, når det grønlandske samfunds energiproblemer skal løses?

Set ud fra et noget andet perspektiv tager problemet sig således ud: Man har et sted i Grønland fundet et mineral, uran f. eks., hvorefter spørgsmålet melder sig, om det ud fra strengt økonomiske kriterier (opstillet uden for Grønland) kan betale sig at udvinde mineralet. Et positivt svar herpå er afgørende for, om minedriften kommer igang. Først i anden række tages der stilling til de positive og negative konse-

Ivigtut. Når minedriften ophører, efterlader den sig måske et synligt hul i jorden. Men hvordan forhindrer man, at den også efterlader sig „huller“ i samfundet?

kvenser for det grønlandske samfund. Beskæftigelsen af grønlandsk arbejdskraft kunne nævnes som eksempel. Igangsættelsen af minedrift vil i denne situation ikke være bestemt af dens muligheder for at løse de grønlandske problemer, f. eks. arbejdsløshedsproblemet eller energispørgsmålet. Et negativt svar vil derfor, som fremtiden i dag tegner sig, ikke forhindre minedriftens etablering. I bedste fald vil man forsøge at bøde på de negative virkninger, hvilket naturligvis også vil præge resultatet.

Erfaringer fra andre områder.

Vil man have et sammenligningsgrundlag for minedriften i Grønland, må det være nærliggende at vende sig mod de arktiske samfund i Canada og Alaska, hvor man finder beslægtede samfundsstrukturer, lignende økologi, lignende minoritetssituation m.m. I disse områder er såvel eftersøgnings- som udvindingsaktiviteterne langt mere fremskredne end i Grønland. I relation til de argumenter, der har været fremme angående minedriftens muligheder i Grøn-

land skal følgende erfaringer fra Canada og Alaska fremdrages:

1. Såvel minedrift som olieboring sker under anvendelse af en meget højt-udviklet og kapitalintensiv teknologi, hvilket betyder, at kun meget få eskimoer og indianere har fundet arbejde i tilknytning hertil. Dette gælder også servicefunktionerne.
2. Inden igangsættelsen har de lokale befolkninger (eskimoer og indianere) af regeringerne fået stillet løfter om arbejde i udsigt – ikke blot ved selve mineaktiviteterne, men nok så meget ved tilhørende arbejder som f. eks. opbygningen af infrastrukturen.
3. Det er ikke lykkedes at lave en direkte fordelingsnøgle for indtægterne fra olie og anden minedrift mellem eskimoer og indianere på den ene side og centralregeringerne på den anden.

Under forudsætning af, at minedriften i Grønland vil komme til at spille samme samfundsmæssige rolle som i Canada og Alaska, er der grund til at lægge mærke til disse erfaringer. Det vil føre for langt at komme ind på det her, men der er ingen tvivl om, at de samfundsmæssige forudsætninger netop er de samme i Grønland som i Canada og Alaska. Derfor er det også nødvendigt at gribe ind, hvis man mener, at konsekvenserne af minedriften er uacceptable.

I det hele taget vil minedrift i Grønland ikke adskille sig væsentlig fra tilsvarende aktiviteter i andre såkaldt underudviklede lande. Blandt andet må man generelt sige, at mineaktiviteterne i disse lande ikke har deres rod i en lokal samfundsmæssig udvikling, men snarere må ses som produkter af de europæiske og nordamerikanske samfunds udvikling og ekspansion. Og netop denne form for minedrift er det, man satser på i fremtidens Grønland.

Her må det dog være på sin plads at nævne, at den nu nedlagte mine i K'utdligssat havde som opgave at forsyne det grønlandske samfund med en bestemt vare, nemlig kul, hvorimod f. eks. minen ved Marmorilik (bly, zink) rent produktmæssigt intet har med det grønlandske samfund at gøre.

Minedrift og andre erhverv.

Et kendetegn ved ekstraktiv minedrift i Grønland vil være dens manglende tilknytning til de lokale erhverv, f. eks. fangererhvervet i Umanak-distriktet. Forklaringen herpå skal naturligvis søges i minedriftens tilknytning til en kolonialt opbygget økonomi. I praksis indebærer dette, at minedriften og de lokale erhverv, f. eks. fangsten, ikke supplerer hinanden, men i mange situationer kan komme til at konkurrere (forurening, konkurrence om arbejdskraft for blot at nævne to eksempler). Man kunne her passende nævne, hvordan jagten på „det sorte guld“, olien, ud for Vestnorges kyster kolliderer med både fiskeriets og landbrugets interesser. Fiskeriets bl. a. fordi de mange olieledninger m. m. direkte lægger beslag

på stadig større fiskeområder. Og både for landbrugets og fiskeriets vedkommende er der en helt tydelig tendens til, at folk lokkes væk herfra over i olie-„boomt“, som for tiden byder på høje lønninger.

En helt anden situation end den ovennævnte vil vi have, hvis minedriften primært bliver et produkt af det grønlandske samfunds behov og udviklingsniveau. I dette tilfælde vil minedriften kunne supplere og bidrage til en videre udvikling af samfundet som helhed. Situationen i Grønland tegner sig på nuværende tidspunkt nærmest omvendt, nemlig at samfundet skal supplere minedriften.

Det forhold, at en økonomisk aktivitet som f. eks. minedriften i Grønland ikke er integreret i og afhængig af samfundets øvrige erhverv, kan i praksis medføre, at en udbygning af minedriften ikke samtidig medfører den nødvendige udvikling af det grønlandske samfunds øvrige aktiviteter. Minedriften snarere truer samfundets fortsatte eksistens.

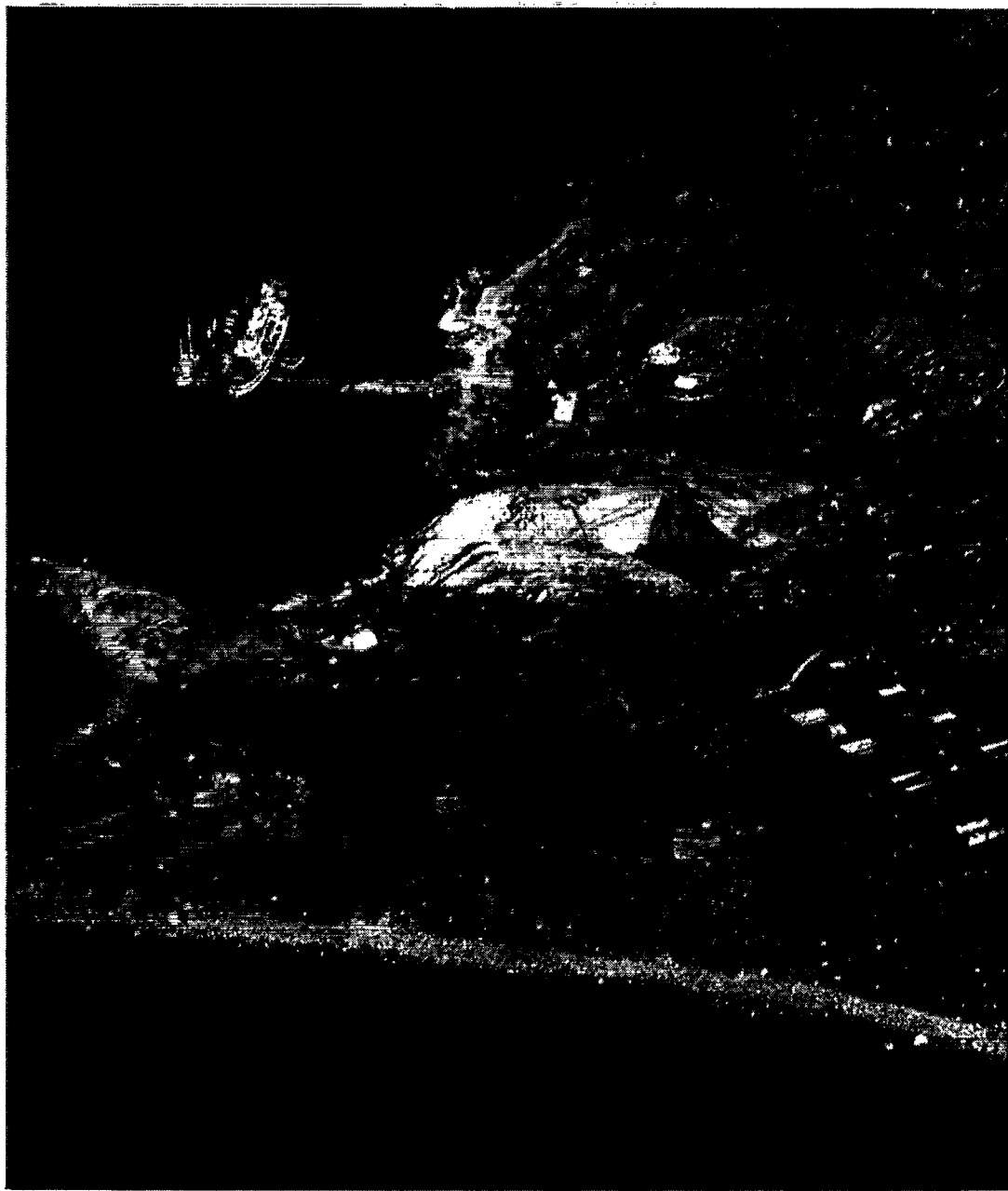
Alt dette er ikke noget specielt for Grønland, men kendetegner alle såkaldt underudviklede lande og er et direkte udtryk for, at såvel den økonomiske som den politiske kontrol ikke er i hænderne på de berørte samfund, her det grønlandske. Det er også et udtryk for, at den historiske udvikling har været dirigeret af interesser, der altså ikke i enhver henseende har set det som sin primære opgave at varetage den lokale grønlandske samfundsudvikling.

Økonomisk kontrol.

Som nævnt ovenfor har debatten om-

kring minedrift i Grønland været præget af administrative og strengt økonomiske spørgsmål: Er det muligt at kontrollere forureningen? Hvor mange millioner kroner kan olieudvindingen årligt tilføre den grønlandske landskasse?

Men ligegyldigt *hvor* mange hundreder millioner kroner, der vil tilfalde det grønlandske samfund, og ligegyldigt *hvor* mange velfærdsgoder den grønlandske befolkning (eller dele af den) måtte kunne opnå over en periode, så skaber dette måske nok økonomisk vækst, men ikke nødvendigvis udvikling. En forudsætning herfor vil være, at grønlænderne har den fulde kontrol med alle mineetableringens og minedriftens faser og aspekter og ikke blot indflydelse på fordelingen af mineindtægterne. Det er spørgsmål som f. eks. disse: Hvordan udbygges minedriften i harmoni med den øvrige samfundsudvikling? I hvilken udstrækning kan minedriftens effekt på det øvrige samfund bruges i overensstemmelse med de fremtidsudsigter, grønlænderne har om den fremtidige samfundsudvikling? Hvis der ikke etableres en grønlandsk økonomisk og politisk kontrol inden den dag, det store olieeventyr virkelig viser sig i Grønland, er der en stor risiko for, at de store multinationale selskaber i samarbejde med den danske stat finder det billigst at købe grønlænderne bort fra enhver indflydelse. Profitten er stor. Der er kun få grønlændere. I denne sammenhæng kan man gøre grønlænderne velstående, men samtidig – irrelevante. Økonomisk irrelevante, betalt ud af enhver form for økonomisk og politisk indflydelse. Men hvad gør man så

Ved Marmorilik er der også et hul i jorden.

Fot.: Rolf Müller (1973).

den dag, olien og de øvrige mineraler er væk, og der kun er et stort hul i jorden tilbage?

Hvor vigtigt det er på et tidligt tidspunkt at etablere en grønlandsk økonomisk kontrol, kunne man understrege ved at citere to konstaterende, men meget sigende, påstande, fremsat af den canadiske økonom Richard Rohmer i bogen „The Arctic Imperative“:

1. Det land, som er kilden til den kapital, der bliver bragt ind i Canada, med det formål at efterforske, finde og udnytte naturrigdomme, er også det land, hvortil disse ressourcer vil blive ført med det formål at forædles, forarbejdes og konsumeres.
2. I det øjeblik olien og gassen flyder, er det ikke et spørgsmål *om* produkterne skal transporteres mod syd, men kun *hvordan*.

Den fremtidige udvikling i Grønland.

Tendensen i den nuværende udvikling i Grønland går, som omtalt ovenfor, i retning af en situation, hvor minedriften og de grønlandske erhverv ikke har nogen samfundsmæssig tilknytning til hinanden. Dette indebærer blandt andet en risiko for, at minedriften vil udvikle sig på bekostning af de „traditionelle“ grønlandske erhverv.

Der eksisterer altså en fare for, at minedrift i den form den er ved at udvikle sig i Grønland, ikke blot medfører en udplyndring af mineralforekomsterne, men også medfører en lidet hensigtsmæssig opbygning af den totale økonomiske produktion, sådan som det er beskrevet i forbindelse med den ekstraktive økonomi.

I lighed med de sidste 10–20 års udvikling i Grønland, hvor byernes erhverv udviklede sig på bekostning af bygdeerhvervene, kan man imødesee en situation, hvor minedriften blomstrer, men samtidig snylter på alle de lokale grønlandske erhverv. Sammenligner man i det hele taget disse to udviklingsforløb, udviser de en række ligheder i processerne, omend ikke i alle enkelthederne.

De grønlandske bygdesamfund var fra omkring det 20. århundredes begyndelse præget af, at den generelle samfundsøkonomiske udvikling ikke holdt trit med befolkningstilvæksten, hvilket medførte mangel på beskæftigelsesmuligheder for stadig flere mennesker. Hermed opstod kravet om koncentration af befolkningen i fiskeribyer, et krav som må ses på baggrund af de stærke økonomiske og politiske bånd til Danmark. Men eftersom koncentrationen i byer var et mål i sig selv, og ikke et middel til at supplere samfundsudviklingen i alle de beboede steder, medførte den en yderligere stagnation i byggerne, hvilket igen bekræftede og forstærkede koncentrationskravene. Krisen skyldtes ikke „mangler“ i byggerne, men havde sin rod i historiske, økonomiske og politiske forhold i samfundet som helhed. Urbaniseringen var heller ikke ensbetydende med en erhvervsændring, idet såvel bygde- som by-erhvervene var og er afhængige af fiskeriet.

Sammenligner man ovenstående udviklingsforløb med de generelle samfundsforhold, i hvilke etableringen af minedrift finder sted, er det klart, at den samfundsmæssige krise i dag har

bredt sig til byerne. Krisen præger med andre ord Grønland som helhed, og de fleste erkender i dag, at man har satset for lidt på bygdernes udvikling. Man kan derfor spørge, om man ikke, med minedriftens nuværende form, risikerer, at minesamfundene vil overtage den rolle, som byerne i årtier har haft overfor byggerne? Mineralerne vil være opbrugte endnu hurtigere end torsken forsvandt.

Der er dog en stor forskel mellem de to nævnte udviklingsforløb. Befolknings- og kapitalkoncentrationen var blot en ny måde at udnytte den samme ressource på, og i dag er man igen ved at ændre denne udnyttelsesmåde, idet man nu ønsker at satse mere på produktionen i byggerne. Stillet overfor det grønlandske samfund som helhed rummer ekstraktiv minedrift *ikke* en sådan mulighed.

Naturligvis vil det være en fordel for f. eks. internationale minekoncerner, der arbejder i Grønland, at samfundet som helhed befinder sig i en krise. Dels betyder mange arbejdsløse altid lavere lønninger, og dels er et kriseramt samfund en svag og meget sårbar modpart, som kan være tvunget til at acceptere

enhver mulighed for at lindre krisen — også selv om dette på langt sigt har uanede konsekvenser for de samfundsgrupper, som ikke er involveret i minedriften.

De advarsler, som i dag lyder mod at fortsætte erhvervskoncentrationen i Grønlands byer, må allerede i dag fremsættes, når det drejer sig om minedriften i Grønland, hvis man vil forhindre, at minebyerne blot overtager de nuværende byers rolle. Det må være meget vigtigt at forhindre, at minedriften bliver konkurrent til byernes og bygdernes erhverv. Derfor er den grønlandske politiske og økonomiske kontrol en nødvendig forudsætning for, at minedriften kan udvikle sig i harmoni med de øvrige erhverv.

Denne artikel skulle gerne have vist, at minedrift ikke blot er teknik, men også samfund. Mineetablering er ikke blot et teknisk problem, som kan løses på flere måder, men et samfundsmæssigt anliggende, som kan kontrolleres og dirigeres i forskellige retninger. Hvilken retning man måtte vælge at følge har til gengæld stor betydning for den øvrige del af samfundslivet.